

ЧЕКЪТ В ПРАВЕН И СЧЕТОВОДЕН АСПЕКТ

Владимир Христов

Дипломиран експерт-счетоводител

Регистриран одитор

Ключови думи:	Резюме
<p>Чек Лимитирана чекова книжка Акцептиран чек Джиро Иск Давност Финансов инструмент Финансов актив Финансов пасив Класификация Първоначална оценка Последваща оценка Обезценка Отписване</p>	<p>В разработката са разгледани някои правни и счетоводни аспекти на чека. Специално внимание е отделено на базисните преценки, които следва да бъдат направени при вземане на решение дали дадено джиросване (прехвърляне) на чек отговаря на регламентираните в Счетоводен стандарт 32 – Финансови инструменти критерии за отписване на финансов актив. Представени са практически примери и модели за счетоводното отразяване на първоначалните и последващи оценки и отписването на чека.</p>

Увод

В съществуващата към момента практика плащанията с чекове са с много нисък относителен дял от общия обем на плащания в страната, като случаите на издаване и джиросване на чекове са по-скоро изключения. Следователно в търговските правоотношения между търговскоправните субекти (търговците) в страната плащанията с чекове са все още силно ограничени. Едно от основните предимства на чека е, че наред с това, че е лесно прехвърлима ценна книга, той представлява и платежно средство. Поддържа се становището на проф. д-р Даниела Фесчиян, че „чековата форма на безналично плащане е интересна и уникална с факта, че при нея

платежен документ и платежно средство е самият чек¹. В контекста на приложимите в Република България Национални счетоводни стандарти чекът е финансов инструмент.

Изследователската цел в разработката е да се представят модели за счетоводно отразяване на чека с приложно значение. За постигането на целта се систематизират следните задачи:

- да се представи критичен анализ на нормативната рамка, регламентираща чековете;
- да се анализира правната уредба на въпросите, свързани със счетоводното отразяване на чека в контекста на приложимите в Република България Национални счетоводни стандарти;
- да се представят приложни модели за счетоводно отразяване на чека.

Правни аспекти на чека

Нормативното регламентиране на чека е представено в чл. 539 – 562 от Търговския закон (ТЗ), в допълнение се отбелязва, че се прилагат и разпоредбите за менителницата, доколкото същите са съвместими с неговото естество. Недостатък на правната уредба е празнотата относно легалното дефиниране на чека.

Изхождайки от правната му същност, чекът може да се определи като едностранно волеизявление, с което неговият издател нарежда на търговска банка да заплати определена парична сума на трето лице, наречено бенефициент. В ТЗ чекът е разгледан двуаспектно: като правна сделка и като ценна книга. В контекста на възприемането на чека като правна сделка се систематизират основните му качествени характеристики, както следва:

- чекът е едностранна търговска, респективно банкова, сделка, тъй като съдържа едностранно волеизявление на неговия издател до търговска банка. Издателят е лицето, което нарежда на търговска банка да изплати сумата по чека. Банката е платец на сумата по чека, т.е. тя е изпълнител на нареждането на издателя да извърши плащането. Бенефициентът е лицето, което има право да получи сумата по чека;
- чекът е формална сделка, формалността произтича от законовото изискване за писмена форма за нейната действителност;
- чекът е абстрактна сделка, тъй като плащането на сумата по чека не зависи от действителността на друга сделка, т.е. всички права по чека произтичат от самия чек, а не от някаква друга и/или допълнителна сделка.

¹ Фесчиян, Д. и колектив. „Банково счетоводство“, София, УИ „Стопанство“, 2018 г., стр. 176.

При представянето на чека като ценна книга се систематизират следните му основни качествени характеристики:

- чекът е вид ценна книга, когато е издаден на заповед или на приносител, тъй като материализира в себе си правото на парично вземане;
- чекът е ценна книга със строго определени от ТЗ форма и съдържание, която може да се прехвърля на трети лица;
- чекът е частен писмен документ, което означава, че той е доказателство, че изявленията, които се съдържат в него, са направени от неговия издател;
- чекът е вид платежно средство, тъй като при него плащането трябва да стане веднага с предявяването му пред търговската банка. Именно това му качество го различава от менителницата и записа на заповед, които по своята същност са вид кредитни средства (опосредстват стоковия кредит). Допълнителна разлика е, че противоположно на менителницата и записа на заповед, които отлагат плащането, чекът служи именно за извършване на плащане.

Необходимо е да се прави разграничение между чека, като едностранна правна сделка, и чековия договор. Последният е договореност между лицето, което ще издава чекове, и обслужващата го търговска банка, по силата на който договор банката се задължава към издателя на чека да изплаща издадените срещу нея чекове.

Задължителните реквизити на чека са представени в чл. 539 от ТЗ. Освен изискването за неговата писмена форма той трябва да съдържа и следните реквизити:

- наименованието „чек“ в текста на документа на езика, на който е написан;
- безусловно нареждане да се плати определена парична сума;
- името на лицето, което трябва да плати (платеца);
- дата и място на издаването;
- място на плащането;
- подпис на издателя.

ТЗ не изисква подписът на издателя да бъде нотариално заверен.

В чл. 540, ал. 1 от ТЗ се посочва, че документ, който не съдържа някои от реквизитите, регламентирани в чл. 539 от ТЗ, не е чек, освен в следните изчерпателно изброени случаи:

- чек, в който не е посочено мястото на плащане, се смята платим в мястото, посочено до името на платеца. Ако посочените места са повече, чекът е платим в първото посочено място;

- ако не е посочено друго място, чекът е платим в мястото, където е главното седалище на платеца;
- чек, в който не е посочено мястото на издаването, се смята издаден в мястото, което е посочено до името на издателя.

Трябва да се има предвид, че всяка уговорка за лихва, включена в чека, е недействителна. Този регламент на чл. 545 от ТЗ е правилен поради факта, че чекът не е кредитно средство.

В съществуващата литература по проблематиката са представени редица класификации на чековете според различни критерии. В приложен (правен) аспект могат да бъдат систематизирани следните видове чекове:

- поименен чек, който се издава на конкретно лице, чието име изрично се посочва в чека;
- чек на заповед, който може да се прехвърля на друго лице чрез джиро;
- чек не на заповед, който не може да се прехвърля на други лица;
- чек на приносител, в който не е посочено името на бенефициента и който може да се прехвърля на друго лице чрез неговото предаване. Чек, издаден в полза на определено лице с уговорка „или на приносител“, или друг равнозначен израз, има действие като чек на приносител. Чек, в който не е посочено името на лицето, в чиято полза е издаден, се смята за чек на приносител;
- пресечен чек, при който издателят е поставил на лицевата му страна две успоредни линии. Пресичането може да бъде общо или специално. То е общо, ако не съдържа уговорка между двете линии или съдържа уговорката „банка“ или друг равнозначен израз. То е специално, ако между двете линии е написано наименованието на банка. Общото пресичане може да се превърне в специално, но специалното не може да се превърне в общо. Чек с общо пресичане може да бъде платен само на банка или на клиент на платеца. Чек със специално пресичане може да бъде платен само на посочената банка или ако тя е платецът – на неин клиент. Посочената банка може да възложи получаването на сумата по чека на друга банка. Чекът може да има само едно специално пресичане. Две специални пресичания се допускат само ако едното е за плащане чрез уравниелна камара. Чек, който не съответства на това правило, не може да бъде платен (чл. 556, ал. 3 от ТЗ). В тази връзка се отбелязва, че в Република България уравниелна камара не съществува, т.е. това е една мъртва правна норма, която на практика не може да бъде приложена. В съответствие с разпоредбата на чл. 556, ал. 4 от ТЗ нарушителите на горепосочените изисквания носят пълна имуществена отговорност за вреди до размера на сумата по чека;

- чек за превеждане по сметка, който в ТЗ е наречен „чек за минаване по сметка“. Авторът счита, че понятието е непрецизирано и предлага използваното от него наименование. Издателят и приносителят на този вид чек могат да забранят изплащането му в брой, като напишат на лицевата страна уговорка „за минаване по сметка“ или друг равнозначен израз. В този случай плащането се извършва само чрез превеждане по сметка. Ако при това е посочена и сметката, платецът може да преведе сумата само по посочената сметка. Посочването на сметката може да бъде направено от издателя и от всеки легитимиран държател на чека. Зачертаването на уговорката „за минаване по сметка“ е недействително. В съответствие с разпоредбата на чл. 557, ал. 4 от ТЗ платец, който наруши горепосочените изисквания, носи пълна имуществена отговорност за вреди до размера на сумата по чека;
- чек на заповед на издателя е този, който е издаден на името на издателя или на негова заповед. В съответствие с разпоредбата на чл. 544, ал. 2 от ТЗ такъв чек не може да бъде издаден срещу издателя, освен ако е издаден между различни клонове на търговец;
- чек, платим при трето лице, е този, който може да бъде изплатен при трето лице в седалището на платеца или в друго място само ако третото лице е банка.

За счетоводни цели от предимствено значение е класифицирането на чековете според наличието на предварително блокирана сума по специална чекова сметка. Следователно за счетоводни цели е подходяща следната класификация на чековете:

- обикновен разплащателен чек – при него няма предварително прехвърляне на средства от разплащателната сметка на издателя по специална чекова сметка, като плащането се извършва директно от разплащателната сметка на издателя при евентуалното наличие на достатъчен авоар по нея;
- разплащателен чек с покритие – при него има предварително прехвърляне и блокиране на средства от разплащателната сметка на издателя по специална чекова сметка. Според спецификата на разплащателния процес разплащателните чекове с покритие могат да се класифицират в две базисни разновидности: акцептирани чекове и лимитирани чекови книжки.

Чек, платим в Република България, може да се издава само срещу търговска банка. Издаването на чека става чрез подписването му от издателя. Издателят на чека следва да има покритие при платеца. Платецът е длъжен да плати чека до размера на покритието, ако има изрично или мълчаливо споразумение с издателя.

В съответствие с разпоредбата на чл. 541, ал. 4 от ТЗ издаването на чек без покритие не води до неговата недействителност. На практика обаче тази правна норма е неприложима, защото в Република България издаването на чекове без покритие е инкриминирано. По силата на разпоредбата на чл. 249, ал. 2 от Наказателния кодекс, който използва платежен инструмент, издаден в Република България или в чужбина, без да има покритие за сумата, за която е използван инструментът, се наказва с лишаване от свобода от една до шест години и с глоба до двойния размер на получената сума.

По силата на разпоредбата на чл. 547 от ТЗ издателят на чека отговаря за плащането, като всяка уговорка, с която той се освобождава от отговорност, е недействителна.

В съответствие с разпоредбите на чл. 548 от ТЗ чекът може да бъде прехвърлен чрез джиро, като се прилагат разпоредбите за джиро на менителницата със следните изчерпателно изброени изключения:

- джирото на платеца е недействително;
- джирото в полза на платеца има действие само като разписка, освен ако джирото е направено между различни клонове на търговец.

В правната теория под термина „джиросване“ се разбира прехвърлянето на чека чрез джиро. Терминът джиро произлиза от италианската дума *giro*, която означава кръг. По своята правна същност джирото е едностранно волеизявление на законния притежател на чека, направено в писмена форма, по силата на което той прехвърля собствеността върху чека на друго лице и с това го превръща в негов законен притежател и по правило поема солидарно задължението да отговаря за неговото неплащане спрямо последващите притежатели на чека.

Джирото е формална сделка, тъй като трябва да бъде написано върху чека или върху прикрепен към него лист, наречен алонж. То трябва да се подпише от джиранта.

Джиросване на чек е възможно само когато чекът е издаден на заповед.

Джирото може да не посочва лицето, в полза на което е направено, или да се състои само от подписа на джиранта (т. нар. бланково джиро). За да бъде действително бланковото джиро, то трябва да бъде написано на гърба на чека или на алонжа.

Джирото на приносител има действие като бланково джиро. Съгласно разпоредбата на чл. 467, ал. 1 от ТЗ джирото е безусловна сделка. Джирото трябва да бъде пълно, т.е. за цялата сума по чека. Според чл. 467, ал. 2 от ТЗ частичното джиро е нищожно.

Джирото е неотменима едностранна търговска сделка, то не може да се оттегля.

При джирото на чека участват две лица – джирант и джиратар. Джирант е прехвърлителят. Джиратар е приобретателят, т.е. лицето, което придобива правата по чека. Неговото име следва да бъде изписано на гърба на чека или на алонжа. При бланковото джиरो името на джиратара не се посочва и тогава то се счита за джиरो на приносителя.

От първостепенно значение при счетоводното третиране на джирото е разпоредбата на чл. 470, ал. 1 от ТЗ, съгласно която **джирантите отговарят** пред приносителя на чека за плащането на сумата по него, **освен ако е уговорено друго**. На практика това друго може да бъде уговорено чрез използване на изрази „без отговорност“ при джиросването.

Отговорността на джирантите към приносителя е солидарна (чл. 513, ал. 1, във вр. с чл. 562 от ТЗ).

Джирото върху чек на приносителя прави джиранта отговорен по правилата за обратния иск, като това джиро не превръща чека в чек на заповед (чл. 549 от ТЗ).

Обратните иски на приносителя срещу джирантите, издателя и поръчителите по чека се погасяват с шестмесечна давност от деня на предявяването или от деня на изтичане на срока за предявяване. Обратните иски на джиранта срещу всички отговорни към него лица се погасяват с шестмесечна давност от деня, в който е платил чека, или от деня, когато срещу него е предявен иск (чл. 561, ал. 1 и 2 от ТЗ).

По правило джирото прехвърля всички права по чека.

В съответствие с разпоредбата на чл. 542 от ТЗ чекът не подлежи на приемане, като бележка за приемане върху чека е недействителна, т.е. чекът може да се предявява пред платеца само за плащане.

Икономическата същност на чека като платежно средство, а не като кредитен ресурс, предполага неговата платимост при предявяване и недействителността на всяка противна уговорка. Чек, предявен за плащане преди деня, посочен като дата на издаването, е платим в деня на предявяването (чл. 551, ал. 1 и 2 от ТЗ).

В съответствие с разпоредбата на чл. 552 от ТЗ чекът трябва да бъде предявен за плащане в срок от осем дни от датата на издаването му, като този срок е преклузивен, а не давностен.

Плащането на паричната сума по чека има правопогасяващо действие.

В съответствие с разпоредбата на чл. 553 от ТЗ чекът може да бъде оттеглен от издателя след изтичане на срока за предявяване, като ако не бъде оттеглен, платецът може да го плати и след срока за предявяване.

В случаите, когато платецът откаже да плати сумата по чека, бенефициентът трябва да направи протест срещу платеца. В съответствие с разпоредбата на чл. 559, ал. 1 от ТЗ протестът трябва да бъде направен преди изтичането на срока за предявяване. Ако предявяването се направи

в последния ден на срока, протестът трябва да се извърши в първия следващ работен ден (чл. 559, ал. 2 от ТЗ).

В случаите, когато платецът откаже да плати сумата по чека, бенефициентът има право да предяви обратни иски срещу издателя и джирантите. Кумулативните предпоставки за предявяване на обратните иски са, както следва:

- да е направен протест по съответния предвиден от закона ред;
- да е налице декларация на платеца, написана върху чека с посочване на датата на предявяването;
- да е налице датирана декларация на уравниелна камара, че чекът е бил предявен своевременно и не е бил платен.

Изпълнението на последната предпоставка е практически невъзможно, доколкото в Република България не съществува уравниелна камара.

Както посочва проф. д-р Даниела Фесчиян, „чекът като платежен инструмент е извън обхвата на нормативната регламентация за осъществяване на платежни операции – Закона за платежните услуги и платежните системи и Наредба № 3 на БНБ за условията и реда за откриване на платежни сметки, за изпълнение на платежни операции и за използване на платежни инструменти“.² Подкрепя се становището на проф. д-р Даниела Фесчиян, че за легитимността на чековете при местните плащания е необходимо използването на предварително регистрирани в БНБ чекови форми. Чековете следва да бъдат издавани само в един екземпляр върху специални бланки от чекови книжки. При местни плащания в страната чекът може да бъде предявен за изплащане от бенефициента в която и да е търговска банка.³

В случаите, когато по банковите сметки на издателя на чека няма необходимия авоар за обслужване на плащането с чека, чековете без покритие не се просрочват и не се изплащат частично.⁴

Лимитираната чекова книжка е подходяща за използване при многократни, регулярни плащания, докато акцептираният чек е подходящ за единични плащания.⁵ И при двата вида чекове плащанията са обезпечени посредством предварително блокиране на средства по специална чекова сметка, открита най-често в банката на платеца с титуляр издателя на чека.

Споделя се становището на проф. д-р Даниела Фесчиян, че поради специфичния им характер при акцептираните чекове не възниква риск от изчерпване на лимита и издаване на чекове без покритие, докато при лимитираните чекови книжки подобни рискове съществуват, поради което е създаден механизъм за проследяване на намаляването на лимита по

² Пак там.

³ Фесчиян, Д. и колектив. „Банково счетоводство“, София, УИ „Стопанство“, 2018 г., стр. 177.

⁴ Пак там.

⁵ Фесчиян, Д. и колектив. „Банково счетоводство“, София, УИ „Стопанство“, 2018 г., стр. 180.

чековата книжка. Всеки чек от лимитирана чекова книжка се състои от две части – вътрешна част, наречена талон, и външна част, наречена чек. При издаването на лимитирана чекова книжка на първия талон банката издател посочва блокирания по специалната чекова сметка лимит.⁶ Всеки бенефициент, приел чек от лимитирана чекова книжка, следва да провери адекватността на лимита по чековата книжка, правилно ли е изчислен остатъкът от лимита, както и да завери с подпис талона към прилежащия чек с размера на чековото плащане. При неизпълнение на тези действия бенефициентът е солидарно отговорен с издателя на чека за издадените чекове без покритие.

Счетоводни аспекти на чека

В контекста на приложимите в Република България Национални счетоводни стандарти чекът е финансов инструмент.

Нормативното регламентиране за счетоводни цели на въпросите, свързани с признаването; класификацията; първоначалните и последващи оценки; обезценките и отписването на финансовите инструменти се съдържа в Счетоводен стандарт 32 – *Финансови инструменти* (СС 32).

В приложимия счетоводен стандарт като финансов инструмент се третира всеки договор, който поражда едновременно както финансов актив в едно предприятие, така и финансов пасив или инструмент на собствения капитал в друго предприятие. В съответствие с разпоредбите на СС 32 договорното право за получаване на парични суми или друг финансов актив от друго предприятие представлява финансов актив, докато договорното задължение за предоставяне на парични суми или финансови активи на друго предприятие представлява финансов пасив. Ето защо чекът представлява финансов актив за неговия притежател и финансов пасив за неговия издател.

Подчертава се, че даден финансов актив или финансов пасив се признава само и единствено когато отчитащото се предприятие стане страна в договорните условия на инструмента, като по отношение на чека това би следвало да е договорната дата.

Правната уредба на класификацията на финансовите активи се съдържа в § 2 от СС 32.

Ключови фактори за класификацията на финансовите активи са намеренията на ръководството на отчитащото се предприятие за начина на получаване на икономическата изгода от финансовия актив и възможността тези намерения да бъдат реализирани.

В СС 32 са регламентирани четири категории финансови активи, както следва:

⁶ Пак там.

- *финансови активи, държани за търгуване.* Тук се включват финансовите активи, които са придобити от предприятието с цел получаване на печалба, произтичаща от краткосрочни колебания в цените или в дилърските маржове;

- *финансови активи, държани до настъпване на падеж.* Тук се включват финансовите активи с фиксирано или определяемо плащане и фиксиран падеж, които предприятието има положителното намерение и възможност да запази до настъпване на падежа им;

- *кредити и вземания, възникнали първоначално в предприятията.* Тук се включват финансовите активи, създадени от предприятието посредством директно предоставяне на пари, стоки или услуги на дадени дебитори;

- *финансови активи, обявени за продажба.* Тук се включват всички финансови активи, които не могат да се класифицират в предходните групи.

Основание за третирането на чека като паричен еквивалент ни дава изискването за предявяването му за плащане в срок от осем дни от датата на издаването му, това ни дава основание за класифицирането му като платежно средство (паричен еквивалент). По смисъла на СС 7 – *Отчети за паричните потоци* паричните еквиваленти са краткосрочни, високоликвидни вложения, които са лесно обратими в съответни парични суми и които съдържат незначителен риск от промяна в стойността им. По мнение на автора професионално издържано е становището, че чековете (от гледна точка на техните притежатели) следва да се класифицират в категорията финансови активи, държани за търгуване.

Финансовите пасиви се класифицират съобразно целта при поемането им (§ 3.1 от СС 32).

В СС 32 са регламентирани следните три категории финансови пасиви:

- *финансови пасиви, държани за търгуване.* Това са финансови пасиви, поети от предприятието с цел получаване на печалба, произтичаща от краткосрочни колебания в цените или в дилърските маржове;

- *финансови пасиви, държани до настъпване на падеж.* Това са финансови пасиви с фиксирано или определяемо плащане и фиксиран падеж, които предприятието има положителното намерение и възможност да запази до настъпване на падежа им;

- *финансови пасиви, възникнали първоначално в предприятието.* Това са финансови пасиви, които са създадени от предприятието посредством директно получаване на пари, стоки или услуги от дадени кредитори.

Чекът като финансов пасив (от гледна точка на неговия издател) следва да бъде класифициран като възникнал първоначално в предприятието финансов пасив.

Когато получаването на пари, стоки или услуги от дадени кредитори срещу издаден чек е с намерение създадените финансови пасиви да бъдат реализирани незабавно или в близко бъдеще, те се класифицират като държани за търгуване.

При тяхното първоначално признаване финансовите инструменти се оценяват по цена на придобиване. Цената на придобиване се формира от:

- а) справедливата стойност на даденото (при финансов актив) или полученото (при финансов пасив) за него вложение;
- б) разходите по извършване на сделка с финансови инструменти, като:
 - хонорари, комисиони и други възнаграждения, изплатени на агенти, брокери, консултанти, дилъри и други, пряко ангажирани със сделката лица;
 - данъци, такси, разрешения и други, изплатени на борси и на регулационни органи;
 - трансферни данъци и мита и други.

В първоначалната оценка на финансовите инструменти не се включват получените премии и отбивки, финансираня и разпределения на административни и други общи разходи.

Доколкото чековете следва да бъдат класифицирани в категорията финансови активи, държани за търгуване, тяхната последваща оценка е по справедлива стойност, като промените в справедливата стойност следва да бъдат отчитани като текущи финансови приходи или текущи финансови разходи.

Последващото оценяване на чека като финансов пасив, класифициран в категорията финансови пасиви, възникнали първоначално в предприятието, следва да бъде по амортизируема стойност. В съответствие с принципа за същественост професионално обосновано е становището, че прилагането на оценка по амортизируема стойност не е необходимо, доколкото чекът следва да бъде предявен за плащане в срок от осем дни от датата на издаването му.

Последващото оценяване на чековете, класифицирани в категорията финансови пасиви, държани за търгуване, е по справедлива стойност.

Финансовите инструменти следва редовно да се проверяват за обезценка. Най-общо казано даден финансов актив е обезценен, когато неговата възстановима стойност е по-висока от балансовата му стойност. Обръщаме внимание, че в съответствие с разпоредбите на СС 32 на евентуална обезценка биха подлежали и финансовите активи, класифицирани в категорията държани за търгуване. По лично мнение на автора тази постановка се нуждае от задълбочен професионален дебат, което обаче не е цел на настоящата разработка.

По смисъла на СС 32 под отписване на финансов инструмент следва да се разбира изваждане на финансов актив или пасив или част от тях от счетоводния баланс на предприятието. Предложената дефиниция не е прецизирана в професионален аспект, най-малкото защото финансовите инструменти не се изваждат от счетоводния баланс, а от активите и пасивите на отчитащото се предприятие.

Предприятието отписва изцяло или частично финансовите си инструменти (включително произтичащите от обезпечения) единствено когато договорените права или задължения по тях бъдат погасени. Погасяване (изцяло или частично) на договорени права или задължения, произтичащи от финансов инструмент, е налице при:

- реализиране на правата или уреждане на задълженията;
- отказ от правата или отменяне на задълженията;
- изтичане на срока за реализиране на правата или за уреждане на задълженията.

В контекста на регламентираните със СС 32 правила за отписване прехвърлен финансов актив следва да бъде отписан само тогава, когато са прехвърлени в значителна степен всички рискове и изгоди от собствеността върху актива. Това означава, че прехвърлянето на даден финансов инструмент (от правна гледна точка) на друго предприятие само по себе си не означава, че той непременно подлежи на отписване.

Примери за прехвърляния, при които се прехвърлят всички значителни рискове и изгоди и финансовият актив следва да бъде отписан, са:

- прехвърляне, при което прехвърлителят не задържа значителни рискове и изгоди под формата на опции или гаранции, свързани с финансовия актив, т.е. безусловна продажба;
- споразумение за продажба и опция за обратно изкупуване, при което цената на обратното изкупуване ще бъде справедливата стойност на финансовия актив към датата на обратното изкупуване.

Примери за прехвърляния, при които не се прехвърлят всички значителни рискове и изгоди и финансовият актив не следва да бъде отписан, са:

- споразумение за продажба и опция за обратно изкупуване, при което цената на обратното изкупуване ще бъде точно определена фиксирана стойност на финансовия актив към датата на обратното изкупуване;
- прехвърляне, при което прехвърлителят остава отговорен спрямо приобретателя за кредитни загуби, които могат да настъпят. Най-типичният пример е когато придобиващият има право на пълен

регресен иск (в случай на несъбиране на сумата по финансовия инструмент) срещу прехвърлителя.

При джиро на чек, когато се преценява дали прехвърлянето отговаря на критериите за отписване, ключовата разпоредба на ТЗ, която следва да се има предвид, е тази на чл. 470, ал. 1, а именно, че **джирантът отговаря** за плащането на чека, **освен ако е уговорено друго**. Това означава, че ако не е уговорено друго, въпреки че чекът е прехвърлен от правна гледна точка, от съдържателна гледна точка значителните рискове и изгоди не са прехвърлени и продължават да се носят от джиранта. В такъв случай джирото не отговаря на критериите за отписване на финансов актив. Чекът се отписва, когато джиратарят получи сумата по чека. Ако е уговорено, че джирантът няма да носи отговорност при джирото, значителните рискове и изгоди са прехвърлени и по такъв начин са покрити критериите за отписване на финансовия актив.

Ключово правило, заложено в СС 32, е, че ефектите от отписването на финансови инструменти се отчитат като текущи финансови приходи или текущи финансови разходи. В съответствие с разпоредбите на § 11.5 от СС 32 при прехвърляне на финансов актив (което отговаря на критериите за отписване) резултатът от сделката се отчита като текущ финансов приход или текущ финансов разход.

Когато се отписва финансов инструмент, за който има създаден резерв от преоценка, съответстващият на финансовия инструмент резерв се отразява като текущ финансов приход или текущ финансов разход (§ 11.6 от СС 32).

Модели за счетоводно отразяване на чека и неговото движение

Всички примери и модели за счетоводно отразяване са разработени при допускането, че отчитащите се предприятия прилагат Националните счетоводни стандарти. Примерната счетоводна сметка „Чек“ се използва за отчитане на субективното право на парично вземане, материализирано в чека.

Пример 1

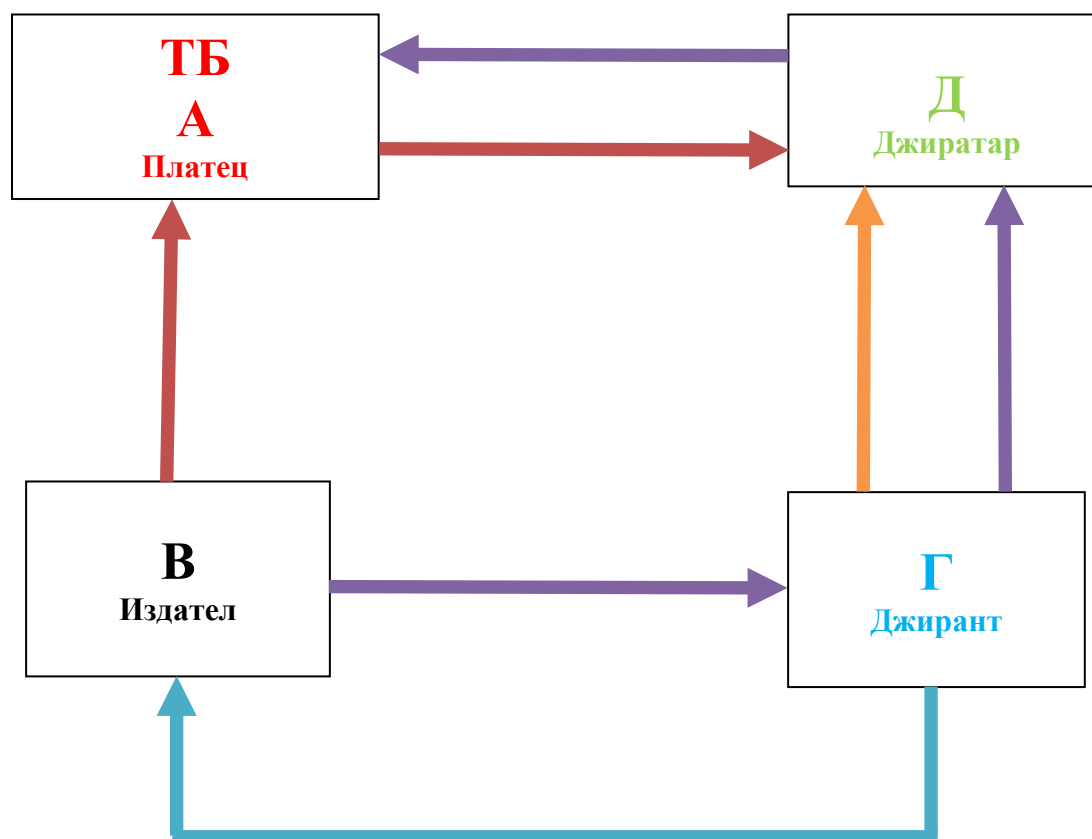
На 20.04.X1 г. дружество „В“ купува от дружество „Г“ стока за 10 000 лв., като издава чек (който е с необходимото покритие) срещу търговска банка „А“ в полза и на заповед на дружество „Г“. На 21.04.X1 г. дружество „Г“ джирова чека на дружество „Д“ за погасяване на съществуващо свое търговско задължение към дружество „Д“ в размер на 10 000 лв. На 22.04.X1 г. дружество „Д“ предявява чека на търговска банка „А“, която е платец по издадения от дружество „В“ чек за плащане. Същият ден ТБ „А“ извършва плащането по чека.

В конкретната фактическа обстановка:

А) при джирото не е уговорено друго, поради което дружество „Г“ отговаря за плащането по чека;

Б) при джирото е уговорено изрично, че дружество „Г“ няма да отговаря по чека.

Схема на движението на стоките, чека и паричните потоци в конкретната фактическа ситуация:

Легенда:

- Движение на стоки
- Движение на чека
- Движение на пари (паричен поток)
- Търговско задължение 1 на "Г" към "Д"

Моделът на счетоводно отразяване е, както следва:

1. Дружество „В“

Казус А Казус Б

Дата	Счетоводна сметка	Стойност Дебит	Стойност Кредит	Дата	Счетоводна сметка	Стойност Дебит	Стойност Кредит
20.04. X1г.				20.04. X1г.			
	Стоки	10 000			Стоки	10 000	
	Задължение към „Г“		10 000		Задължение към „Г“		10 000
21.04. X1г.				21.04. X1г.			
22.04. X1г.				22.04. X1 г.			
	Задължение към „Г“	10 000			Задължение към „Г“	10 000	
	Парични средства		10 000		Парични средства		10 000

2. Дружество „Г“

Казус А Казус Б

Дата	Счетоводна сметка	Стойност Дебит	Стойност Кредит	Дата	Счетоводна сметка	Стойност Дебит	Стойност Кредит
20.04. X1г.				20.04. X1г.			
	Чек	10 000			Чек	10 000	
	Приходи от продажби		10 000		Приходи от продажби		10 000
21.04. X1г.				21.04. X1г.			
	Търговско задължение 1 към „Д“	10 000			Търговско задължение 1 към „Д“	10 000	
	Задължение 2 по чека към „Д“		10 000		Чек		10 000
22.04. X1г.				22.04. X1г.			
	Задължение 2 по чека към „Д“	10 000					
	Чек		10 000				

Забележка: Търговско задължение 1 е търговско задължение на дружество „Г“ към дружество „Д“, а задължение 2 е задължение на дружество „Г“ към дружество „Д“ по повод джирото на чека

3. Дружество „Д“

Казус А Казус Б

Дата	Счетоводна сметка	Стойност Дебит	Стойност Кредит	Дата	Счетоводна сметка	Стойност Дебит	Стойност Кредит
20.04.X1г.				20.04.X1г.			
21.04.X1г.				21.04.X1г.			
	Чек	10 000			Чек	10 000	
	Вземане от „Г“		10 000		Вземане от „Г“		10 000
22.04.X1г.				22.04.X1г.			
	Парични средства	10 000			Парични средства	10 000	
	Чек		10 000		Чек		10 000

Пример 2

Дружество „В“ притежава чек, издаден срещу търговска банка „А“ от дружество „Г“. Датата на издаване на чека е 20.04.X1 г. На 03.11.X1 г. дружество „В“ предявява пред ТБ „А“ чека за плащане. Банката отказва да изплати сумата по чека.

Номиналната и балансова стойност на чека възлизат на 8 000 лв.

Моделът за счетоводно отразяване в конкретната фактическа ситуация е следният:

Счетоводна сметка	Стойност Дебит	Стойност Кредит
Разход от отписани активи	8 000	
Чек		8 000

Забележка: Сроктът за предявяване на чека за плащане е преклузивен. В конкретната фактическа ситуация чекът не е предявен за плащане в законоустановения осемдневен срок, поради което правото на регресен иск срещу издателя е погасено.

Заклучение

Изложените в разработката мисли, становища и модели ни водят до обобщението, че чекът представлява както лесно прехвърлима ценна книга, така и платежно средство.

Изискването чекът да бъде предявен за плащане в срок от осем дни от датата на издаването му, предполага третирането му като паричен еквивалент и използването му като платежно средство. При прехвърляне на чек чрез джиро ключовата преценка, която следва да бъде извършена при вземане на решение дали прехвърлянето отговаря на регламентираните в СС 32 критерии за отписване, е дали джирантът продължава да носи отговорност за плащането по прехвърления чек. Макар и изключително рядко чекът намира своето приложение в търговския оборот на страната, което изисква добро познаване на неговите правни и счетоводни аспекти с цел осигуряване на информация, която да е полезна за потребителите на финансови отчети.

Библиографска справка:

1. *Владимиров, И. София, „Ромина“, 2006 г., стр. 427 – 431.*
2. *Рачев, Ф. и колектив. Търговско право, София, УИ „Стопанство“, 1999 г., стр. 583 – 591.*
3. *Счетоводен стандарт 7 – Отчети за паричните потоци, обн., ДВ, бр. 30 от 7 април 2005 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 86 от 26 октомври 2007 г.*
4. *Счетоводен стандарт 32 – Финансови инструменти, обн., ДВ, бр. 30 от 7 април 2005 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 86 от 26 октомври 2007 г.*
5. *Търговски закон, обн., ДВ, бр. 48 от 18 юни 1991 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 104 от 08 декември 2020 г.*
6. *Фесчиян, Д. и колектив. Банково счетоводство, София, УИ „Стопанство“, 2018 г., стр. 176 – 183.*

LEGAL AND ACCOUNTING ASPECTS OF A CHEQUE**Vladimir Hristov***Certified Public Accountant**Registered Auditor*

Keywords:	Summary
<i>Cheque</i>	<i>The paper discusses certain legal and accounting aspects of a cheque. Special attention is paid to the significant judgements that should to be made in deciding whether an endorsement (transfer) of a cheque meets the criteria for writing off financial assets set out in Accounting Standard 32, Financial Instruments. The paper provides practical examples and models for the accounting treatment of initial and subsequent measurements and writing-off of cheques.</i>
<i>Restricted cheque book</i>	
<i>Certified cheque</i>	
<i>Endorsement</i>	
<i>Claim</i>	
<i>Limitation</i>	
<i>Financial instrument</i>	
<i>Financial asset</i>	
<i>Financial liability</i>	
<i>Classification</i>	
<i>Initial measurement</i>	
<i>Subsequent measurement</i>	
<i>Impairment</i>	
<i>Writing-off</i>	